

Nå som alle vet: Hva gjøres?

**Av Thomas Ergo, tidligere journalist i Dagbladet,
nå i Stavanger Aftenblads gravegruppe**

Den 49 år gamle kvinnen var naturlig nok litt brydd under møtet vårt, som foregikk sammen med hennes søster og mor. Etter hvert tødde Mona opp, og fortalte litt om hva hun hadde opplevd. I begynnelsen hadde hun oppfattet det som et slags kjæresteforhold. Etter hvert ble det mer ubehagelig, dels på grunn av hans krav om totalt hemmelighold, og skremslene om hva som kunne skje, om omverdenen fikk vite om dem. Han var tross alt hennes sjef, og ansatt i det offentlige, i den vernede bedriften hvor hun arbeidet.

– Jeg sa til ham: «Én gang kommer det til å komme ut.» «Nei,» sa han.» «Det kommer aldri ut».

Arbeidslederen hennes hadde rett. Det vil si nesten rett. Da hun i 1987 varslet ansatte i kommunen om det seksuelle «forholdet», fordi det ante henne at dette var galt, ble ledelsen i kommunen varslet. Hva skjedde? Kort fortalt: Ingenting. Den anklagede bedyret sin uskyld, og saken ble feid under teppet, uten at en gang Monas hjelpeverge, hennes mor, ble orientert. Mona syntes å ha lært ei lekse: Å aldri mer sladre om «forholdet» til sin sjef.

Først i 2005, 18 år etter Monas varsling, oppdaget Monas mor de seksuelle overgrepene ved en tilfeldighet. Hun gjorde det kommunen kunne ha gjort i 1987:

Anmeldt den offentlige tjenestemannen til politiet. Etterforskningen avdekket at konsekvensene av at han ikke ble stoppet på 80-tallet, var store for flere enn Mona. Den betrodde arbeidslederen ble dømt for overgrep mot ytterligere to kvinner ved den samme venede bedriften. Saken fikk ingen dekning nasjonalt, og begrenset dekning lokalt.

Hjerteskjærende og grusomt, var blant stortingspolitikernes og andres reaksjoner, da jeg i 2010 begynte å skrive, i Dagbladet, om en rekke overgrepssaker, der ofrene var kvinner med utviklingshemming, og overgriperne hadde en tendens til å være betrodde ansatte og ledere i det offentlige. I enkeltsakene var systembristene åpenbare. Varslinger ble feid under teppet av kommunale ledere. Endte saken opp hos politiet, var risikoen stor for at den ble nedprioritert. Jeg skal innrømme at det irriterte meg at enkelte politikere bemerket at sakene jeg skrev, om heldigvis var enkeltsaker, og at de verste lå litt tilbake i tid. Som om de mente at «vi er heldigvis

kommet lenger nå, i 2010». Det motiverte meg til å identifisere flere og nyere saker. De ble systematisert, og undersøkt ved hjelp av sjekklister utarbeidet i samarbeid med ulike fagfolk og eksisterende beskrivelser av gode rutiner for varsling. Nye historier om hvordan overgrep mot noen av våre mest sårbare og utsatte medmennesker blir neglisjert i kanskje verdens mest velutviklede velferds-samfunn, publisert i Dagbladet i romjula 2010, skapte reaksjoner.

Det var til manges overraskelse Robert Eriksson fra FrP, lederen av Stortingets arbeids- og sosialkomité, i høst landets nye arbeidsminister, som framsto som den offensive på Løvebakken. Hans interpellasjon i Stortinget i februar 2011, bidro til at den rødgrønne regjeringen erkjente den manglende varslingsberedskapen Dagbladet hadde dokumentert. Temaet seksuelle overgrep og varsling ble tatt inn i inkluderingsminister Audun Lysbakkens (SV) informasjons- og utviklingsprogram, hans grep for å styrke Kommune-Norges ivaretagelse av mennesker med utviklingshemming. Temaet overgrep var ikke nevnt med et ord da programmet ble lansert noen måneder tidligere, høsten 2010.

En arbeidsgruppe med fagfolk ble etterhvert nedsatt av regjeringen, for å utrede muligheten for varslingsrutiner for kommuner og andre aktører som arbeider med mennesker med utviklingshemming. Grappa la denne våren (2013) fram sitt forslag til tiltak og retningslinjer. Lysbakkens etterfølger som inkluderingsminister, Inga Marte Thorkildsen, rakk så vidt, før stortingsvalget i høst, å legge fram en melding om utviklingshemmedes

levekår. Der er behovet for nye varslingsrutiner i forhold til overgrep et aktuelt tema.

I oktober i år publiserte undertegnede og to kollegaer i Aftenbladet en dokumentar om Kampen-saken. I august 2010 ble 28 år gamle Jonny André Risvik torturert til døde av sine «venner». De fleste overgriperne var lettere utviklingshemmet, alle hjelpetrengende, tidligere eller nåværende barnevernsbarn, den eldste ei jente på 16.

Dess flere overgrepssaker jeg har sett nærmere på, dess mer er det blitt klart for meg at samfunnets og det offentliges svikt i å oppdage og gripe inn i forhold til samfunnets mest risikoutsatte, ofte er – som i Kampen-saken og overgrepssakene – systembetinget.

Jeg har sett mye ondskap, men ingen onde mennesker. Passivitet, maktesløshet eller en tilsynelatende misforstått respekt for selvråderetten, er derimot gjengangere i disse tragiske sakene. Man kan si mye om Roger fra Haugesund, med en IQ på 40, og som trampet i hjelp en drikkekompis for en sekspakning med øl (Magasinet Plot, 2/2011). Men ond er den minst passende karakteristikken, både på ham og omsorgsarbeiderne som visst så mye, men mislykkes i å hjelpe ham. Jeg vil heller kalle det i sum for en grov omsorgssvikt fra systemets side.

Det er behov for å styrke systemene som ivaretar mennesker som selv ikke er i stand

til å forstå sitt beste, som er spesielt sårbare, eller som utgjør en risiko for seg selv og andre. Jo, retten til å fatte dårlige valg er kanskje en menneskerett. Men er den enda viktigere enn enkeltmenneskers rett til å beskyttes mot å skade seg selv eller andre?

Er det virkelig så flott å respektere utviklingshemmedes rett til å leve elendige og uverdige liv? Jonny var et offer, men det er saktens også hans venner, som ikke fikk bedre omsorg på sin uhyggelige vei mot tragedien. Og som – dels på grunn av samfunnets svikt – endte i fengsel.

Som en rekke fagfolk nå synes enige om, er det behov for å styrke beredskapen mot overgrep i vid forstand – ikke bare seksuelle overgrep. Og som Stiftelsen SOR tok til orde for i Aftenbladet senest i forbindelse med Kampen-saken denne høsten: Systemer som nå skal lages, bør kanskje omfatte flere enn utviklingshemmede, og utvides til å gjelde risikoutsatte voksne generelt.

En person kjent fra historiebøkene, hvis navn ikke skal nevnes her, spurte en gang: Hva må gjøres? Nå som alle vet, er det på tide å spørre: Hva gjøres? I skrivende stund er det noen dager siden jeg møtte landets nye helseminister, Bent Høie, fra Høyre. Han fikk spørsmålet, for han har jo muligheten til å gjøre noe. På den annen side: Det er det vel flere som har? ●●●

Foto: Scandinavian StockPhoto.